

בענין הפסקות בקריאת שמע ובהלל*

שנינו במשנה (ברכות ריש פרק שני, דף יג, א):

היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיוון לבו יצא. בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם. אלו הן בין הפרקים, בין ברכה ראשונה לשניה בין שניה לשמע בין שמע לווהיה אם שמוע בין והיה אם שמוע לויאמר בין ויאמר לאמת ויציב, רבי יהודה אומר בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק.

יש לעיין, האם ההלכה שאין מפסיקין בקריאת שמע אלא מפני היראה והכבוד נובעת מעצם חומרת קריאת שמע - או שהלכה זו נובעת משום שהשיחה מפסיקה בין ברכות קריאת שמע לפרקי שמע. הנפקא מינה תהיה אם יש חשש הפסקה גם כאשר קורא קריאת שמע בלא ברכותיה.

לפי הירושלמי (המובא שם בתוד"ה ובאמצע) נראה לכאורה שהאיסור נובע מחמת ההפסק הנגרם בין ברכות קריאת שמע לבין הפרק שלפניו הוא מפסיק:

ובירושלמי קאמר אפילו באמצע הפסוק, רב הונא בשם רב יוסף אמר ודברת במכאן שיש לך רשות לדבר במ. והיינו נמי דאמרין בפ"ק דיומא ודברת במ ולא בתפלה, פירוש שאין משיבין בה מפני הכבוד.

פירוש הירושלמי הוא, שגם באמצע הפסוק שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, משום שנאמר ודברת במ. ואם לדעת הירושלמי מעיקר הדין יש רשות לדבר בקריאת שמע, צריך לומר שבמה שאסור להפסיק האיסור נובע מחמת ההפסק בין הברכות לקריאת שמע, ולא משום חומרתה של קריאת שמע.

* מאמר זה הוא פרק אחד מהכרך השני של הספר 'רסיסי טל', שהרב יואל עמיטל שליט"א, ר"מ בישיבת שעלבים, מתכווין להוציאו לאור בעז"ה בשנה הבאה, אחרי שאת רוב פרקיו ליבן בחברותא עם אביו הרב זצ"ל בשנים האחרונות. ר' יואל עמיטל מתכווין להקדיש את השנה הבאה להוצאתם לאור של כתבי אביו - רסיסי טל ח"ב הנ"ל, וכן שיחות על ימים נוראים ועוד. ייש"כ לרב עמיטל על מסירת פרק זה לפרסום ב'המעין' לרגל יום הזיכרון הראשון לפטירתו של אביו זצ"ל, מייסד ישיבת 'הר עציון' שבאלון שבות וראשה במשך ל"ה שנה, נלב"ע בכ"ז תמוז תש"ע. תנצב"ה.

אולם מפשטות הגמרא בדף יד ע"א משמע שאין איסור ההפסקה תלוי בברכות:
בעא מיניה אחי תנא דבי רבי חייא מרבי חייא: בהלל ובמגילה מהו שיפסיק,
אמרינן קל וחומר קריאת שמע דאורייתא פוסק הלל דרבנן מבעיא, או דלמא
פרסומי ניסא עדיף.

משמע שאיסור ההפסקה בתוך קריאת שמע אינו קשור להפסקה בין הברכה
לקריאה - אלא הוא נובע מהחומרא של קריאת שמע, ולכן מסתפק תנא דבי רבי
חייא האם גם בהלל מותר להפסיק שהרי הוא חמור משום פרסומי ניסא, דאילו
משום ההפסק בין הברכה לקריאה שניהם שווים.

אם כן נצטרך לומר שיש מחלוקת בין הבבלי לירושלמי בשאלה זו, שלדעת
הירושלמי הטעם הוא משום הפסק הברכות, ולבבלי הטעם הוא משום חומר קריאת
שמע; אלא אם נאמר שהלימוד בירושלמי הוא אסמכתא בעלמא, וזה דחוק.

רבנו תם (בתוספות ברכות יד, א ד"ה ימים) דן אם מברכים על ההלל בימים
שקוראים הלל בדילוג, והוכיח שמברכים על ההלל מהסוגיה שדנה בשאלה אם
מפסיקים בהלל, ומובא שם בגמרא שרבינא לא הפסיק לרב בר שבא משום דלא
חשיב עליה דרבינא, וימים שאין היחיד גומר בהם את הלל הווי, דאי לא מברכין מאי
הפסקה שייך בה. ובהמשך כתבו שם התוספות: "דאי בשלא בירך אמאי לא יפסיק
באמצע אפילו שלא מפני הכבוד, הא לא היה מפסיק שום ברכה". מדברי תוספות
מוכח שיסוד איסור הפסקה בהלל הוא משום הברכה, אלא שלא אמרו בפירוש שזה
הוא האיסור גם בהפסקה לקריאת שמע.

הר"ן בסוכה (דף כב, א בדפי הרי"ף) כאשר דן בענין ברכה על מנהג אכן הבין
בשיטת ר"ת שגם איסור ההפסקה בקריאת שמע נובע מהפסקה בברכות קריאת
שמע, ולכן מקשה עליו כמה קושיות: א. הרי ברכות קריאת שמע אינן מעכבות, ואם
קראה בלא ברכותיה יצא, ובכל זאת אסור להפסיק. ב. אפילו אם אומר אותן כסדר
אין ברכות קריאת שמע כברכות המצוות, שאין אנו מברכין לקרות את שמע, ואעפ"כ
אוסר להפסיק בה. ג. הלא אין השיחה פוסלת בברכה אלא בין ברכה למצוה, אבל
לאחר שהתחיל במצוה אין איסור להפסיק.

והנה, כהבנתו של הר"ן בדעת רבנו תם שגם בקריאת שמע האיסור להפסיק הוא
משום הברכות, מוכח גם מלשון ר"ת עצמו בספר הישר (חלק החידושים סימן תקלז):

ואי בלא ברכה אמאי לא פסקינן, דלא אשכחן כולי תלמודא דלא פסקינן
אלא במקום ברכה בין במגילה בין בקרית שמע, ואפי' (בתחילה) [בתהלה]
דמובטח לו שהוא בן עולם הבא לא איירי תלמודא דלא פסקינן. וכן נכון. מפי
מורי.

ואמנם הר"ן עצמו סבור שאיסור ההפסקה היא משום חומרא של קריאת שמע,
ולכן כתב בפירוש שאפילו קורא קריאת שמע בלא ברכותיה אסור להפסיק בה אלא
מפני היראה ומפני הכבוד.

אולם קודם שנדון בשיטת ר"ת על פי הבנת הר"ן, נראה שאפשר להבין את שיטת ר"ת בדרך אחרת. הרא"ש (ברכות פרק ב סימן ה) הסביר את ראיית ר"ת שמברכים גם על חצי הלל, וז"ל:

מכאן מדקדק רבינו תם ז"ל דצריך לברך עליו אפילו בימים שאין היחיד גומר בהן, דאי אין מברכין עליו תחילה וסוף הוא כאדם שקורא בספר תהלים, ולא שייך ביה הפסקה.

והנה מה שכתב הרא"ש שמברכין עליו "תחילה וסוף", צ"ל שכוונתו לברכת יהללוך, הברכה שאחרי ההלל. וקשה, שהרי במשנה בסוכה (דף לח ע"א) כתוב לגבי הלל: "מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט יפשוט לברך יברך הכל כמנהג המדינה", ובגמרא (דף לט ע"א) נאמר "אמר אביי לא שנו אלא לאחרי, אבל לפני מצוה", וכן פסק הרמב"ם (הלכות חנוכה פרק ג הלכה י): "כל יום שגומרין בו את ההלל מברך לפניו, ומקום שנהגו לברך אחרי מברך". ומבואר בגמרא (דף יד ע"א):

אמר רבה ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל בין פרק לפרק פוסק באמצע הפרק אינו פוסק, וימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל אפילו באמצע הפרק פוסק.

הרי שברכה לאחר ההלל תלויה במנהג, ואיך יתכן שהיא קובעת לגבי שאלת איסור הפסקה? ולוא דברי הרא"ש אפשר היה להבין שהחומרא של הפסקה היא בגלל החומרא של ההלל, ולכן חמורים ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל מימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל. אבל אם טעם הפסקה הוא משום הברכה הרי בכולם מברכים ברכה לפני קריאת ההלל, וברכת יהללוך הרי תלויה במנהג, ואם כן מדוע הרא"ש תולה את שאלת הפסקה בכך שמברכים עליו תחילה וסוף? והנה, הרמב"ם בהלכות חנוכה (פרק ג הלכה ט) כתב:

ימים שגומרין בהן את ההלל יש לו להפסיק בין פרק לפרק אבל באמצע הפרק לא יפסיק, וימים שקוראין בהן בדילוג אפילו באמצע הפרק פוסק.

וכתב על זה המגיד משנה:

ומדברי רבינו נראה שהוא פוסק לכל דבר, ואינו כדן ק"ש שאינו מפסיק אלא לדברים ידועים כמבואר פרק ב' מהלכות ק"ש. וכן בדין, שהרי אין ברכה מתוקנת לאחרי, ותלויה היא במנהג. אבל רוב המפרשים ז"ל ראייתו שפירשו שבימים שהיחיד גומר את ההלל הוא כק"ש ממש, וימים שאין היחיד גומר הרי הוא באמצע הפרק בהן כבין פרק לפרק בימים שהיחיד גומר. זהו דעתם ז"ל.

ובלחם משנה הקשה עליו מהסוגיא שמסתפקת האם דין הלל כדן קריאת שמע, ואם דין הפסקה בהלל נלמד מקריאת שמע דיו לבא מן הדין להיות כנדון ויהיה מותר

להפסיק רק מפני הכבוד ומפני היראה. ועי' בפרי חדש (סימן תכב ס"ק ד) שהקשה על המגיד משנה קושיות נוספות, ומסיק: "אלא ודאי אין בדברים אלו עיקר, ואין בדברי הרמב"ם שום הכרע למה שכתב הוא ז"ל, שכן מנהג הרב ז"ל להעתיק לשון הגמרא".

והנה, מבלי להיכנס לדיוקו של המגיד משנה בדברי הרמב"ם, צ"ע מהי סברתו שהדבר תלוי בברכה שלאחריו. ונראה לומר שסברת המגיד משנה היא שעצם העובדה שתקנו חז"ל בקריאת שמע ברכות לפני ולאחריה מצביע על כך שהם חטיבה אחת ולכן אסור להפסיק בהן, ואין נפ"מ אם ברכות קריאת שמע הן ברכות המצוה או לא; ועל זה מסיק המגיד משנה דמאחר דבהלל לא תקנו ברכה לאחרי והדבר תלוי במנהג, אם כן אין הפרקים נחשבים ליחידה אחת, ולכן מותר להפסיק בין הפרקים לכל דבר.

והנה, כעין זה יש לומר בסברת הרא"ש בשיטת ר"ת, שמאחר ותקנו ברכות לפני ולאחריה, אם כן קריאת שמע מהווה חלות של יחידה אחת, וכמו"כ מאחר ובהלל יכול לברך יהללוד ואין זה נחשב לברכה לבטלה, הרי זו ראייה שיש גם להלל חלות של יחידה אחת, ועל כן גם אם לא מברך ברכה בסופה אסור לו להפסיק. לפי זה אפשר לומר דמאחר וחז"ל נתנו לקריאת שמע חלות של יחידה אחת, אם כן אפילו בקורא קריאת שמע בלי ברכות אסור לו להפסיק, ואין הדבר קשור לברכת המצוה, ואין צורך לומר שר"ת סובר שברכות קריאת שמע הן ברכות המצוה כמו שהבין הר"ן. וזה המובן של דברי ר"ת בספר הישר: "דלא אשכחן בכולי תלמודא דלא פסקינן אלא במקום ברכה, בין במגילה ובין בקריאת שמע", ורצונו לומר דלא פסקינן במקום שיש ברכה תחילה וסוף, דגם במגילה יש ברכה בסוף והיא ברכת הרב את ריבנו; אבל במקום שלא תקנו ברכה תחילה וסוף, אפילו בפרק כההלה לדוד שבו פסוקים לפי סדר א"ב ועל ידי אמירתו פעמיים ביום הוא בן עולם הבא, אין חלות של יחידה אחת. ועל פי זה מובן מה שהגמרא תולה בדאורייתא או בפרסומי ניסא.

אולם הר"ן הבין בשיטת רבנו תם שהטעם שלא מפסיקים בקריאת שמע ובהלל הוא משום שברכות קריאת שמע הן במקום ברכות המצוה, וגם באמצע קיום המצוה אין להפסיק, וכלשון הגר"א בסימן תקצב סעיף ג, על מה שכתב המחבר: "לא ישיח לא התוקע ולא הציבור בין תקיעות שמיושב לתקיעות דמעומד".

רי"ף ורא"ש, וכמ"ש שח בין תפילין וכו', וכמ"ש ברפ"ב דברכות דאין להפסיק באמצע הלל, והטעם משום דהברכה קאי על כולו, וכמ"ש תוספות שם שמזה הוכיח רבנו תם דמברכין על הלל אפילו בימים שאין גומרים את ההלל.

והנה, מה שהקשה הר"ן על רבנו תם מהא דברכות קריאת שמע אינן מעכבות, ר"ל דמאחר ונאמר בסתמא שואל ומשיב וכו' מסתבר שבכל קריאת שמע נאמר, וכמו שכ' הר"ן בהמשך שאפילו בקורא אותה לצאת בה קודם ברכותיה יש איסור להפסיק. ואפשר לומר דלפי רבנו תם איה"נ כל דין הפסקה נאמר דווקא בקריאת שמע עם ברכותיה, שכן איתא במשנה: "בין הפרקים בין ברכה ראשונה לברכה שניה". אמנם

הרישא של המשנה "היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כוון לבו יצא" מיירי בלי ברכות, אבל הסיפא ע"כ בברכות מיירי.
ומה שכתב הר"ן שברכות קריאת שמע אינן ברכות המצוה, כלומר דפשיטא ליה דר"ת סובר דברכת קריאת שמע היא ברכת המצוה, דרק על ברכת המצוה שייך לומר שהיא צריכה לחול על כל המצוה, כלשון הגר"א הנ"ל. והן אם נאמר אכן שר"ת סבירא ליה דברכות קריאת שמע הן ברכת המצוות, ישנם עוד ראשונים דס"ל כן, והם הרמב"ן בריש ברכות (דף יא ע"ב) ורב עמרם גאון.
בסיכומו של דבר, הר"ן חולק על רבנו תם וס"ל דדין הפסקה בקריאת שמע אינו קשור לברכות, ואפילו אם קורא אותה לצאת בה קודם ברכותיה אסור להפסיק. ולכן אפשר לומר אותה סברא בהלל, שהנהיגו לאומרו מפני שבחו של מקום.

קרית חינוך שעלבים כולה

על רבניה, מנהליה ומשפחותיה

אנשי ציוותה, תלמידיה ותלמידותיה

מתאבלת מרה על פטירתה הפתאומית

של המחנכת הוותיקה, בעלת החסד ומאירת הפנים

הגב' רבקה בק ע"ה

אשת יבל"א הרב פינחס בק שליט"א

ר"מ בישיבה התיכונית

בנחמת ציון וירושלים תנוחם כל המשפחה

תנצב"ה

ישיבת שעלבים

Yeshivat Shaalvim